

*Розім Анатолій Євгенович,
Національний університет «Острозька академія»*

ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ

Актуальність дослідження зумовлена значною увагою науковців до вивчення взаємозв'язків між мовою як виразником внутрішнього світу людини та когнітивними структурами як основою мислення.

Об'єктом цього дослідження є лексико-семантичне поле. Предметом – парадигматичні відношення лексико-семантичного поля у різних мовах.

Метою дослідження є ілюстрація парадигматичних відношень лексико-семантичного поля у різних мовах.

Значення слова, його цінність (значеннєвість) залежить тією чи іншою мірою від значень інших семантично пов'язаних із ним слів, від місця слова в лексико-семантичній парадигмі, тобто від його парадигматичних відношень.

Парадигматичні відношення в лексико-семантичній системі - відношення між словами і групами слів на основі спільності або протилежності їх значень. Слова, як і фонemi, морфеми, конструкції, знаходяться між собою в різних опозиціях і об'єднуються в різноманітні парадигми.

Найбільшим парадигматичним об'єднанням є лексико-семантичне поле. Лексико-семантичне поле - це сукупність лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ. Це слова, пов'язані з одним і тим самим фрагментом дійсності. Так, скажімо, в лексико-семантичній системі будь-якої мови можна виділити поле руху (переміщення), поле часу (темпоральне), поле погоди (метеорологічне), поле розумової діяльності (мислення), поле почуттів тощо. Лексико-семантичні поля є відносно автономними, бо пов'язані між собою, що засвідчується багатозначними словами, які різними своїми значеннями входять до різних полів. Так, можна ствер-

джувати про зв'язок лексико-семантичних полів руху, мислення і говоріння; часу і погоди тощо. Дієслова руху використовують для називання мисленнєвих процесів (схопити думку, дійти висновку, наблизитися до розв'язання проблеми та ін.) і процесу говоріння (повернувся язик, смикнуло за язик, рос. вертится на языке, болг. да се обърна «звернутися» тощо). Темпоральні лексеми майже в усіх мовах світу використовують для номінації погодних (метеорологічних) понять. Так, укр. і рос. погода є похідним від год, болг. време має значення «час» і «погода», укр. година означає «час», «60 хвилин» і «гарна сонячна погода», чеськ. росазі «погода» є похідним від саз «час», словацьк. скупа «дуже короткий час» і «гарна сонячна погода», рос. діал. время і укр. гуцульське вереме «час» і «погода». Час і погоду позначають також ісп. Петро, італ. tempo, алб. kohe, угор. ido.

Отже, лексико-семантичні поля характеризуються зв'язком слів або їх окремих значень, системним характером цих зв'язків, що забезпечує безперервність смислового простору. Кожне поле - це своєрідна мозаїка слів, де кожне окреме слово має певне місце в лексико-семантичному просторі. Ця мозаїка не збігається в різних мовах, бо кожна мова по-своєму членує об'єктивний світ. Національна специфіка лексико-семантичних полів виявляється в кількості наявних у полі слів і в характері опозиції між компонентами поля. Цю думку яскраво ілюструє спостереження Л. Єльмслева щодо позначення в деяких мовах дітей одних батьків: "Хоч позначувані тут явища (стать дитини і послідовність народження) є універсальними, але в різних мовах вони неоднаково розподілені між словами. У малайській мові їх не розмежовують, у російській мові слова диференціюють стать дитини, а в угорській - і стать, і послідовність народження дитини".

Різними засобами передається в різних мовах поняття прихильного ставлення до кого-небудь чи чого-небудь. Порівняймо рос. любить, укр. любити і кохати, болг. любя і обичам, нім. lieben і haben gem., англ. like, love. Не збігаються в українській і німецькій мовах назви кольорів (у німецькій мові немає назви для голубого кольору), назви спорідненості і свояцтва в українській, болгарській, німецькій і англійській мовах тощо. Отже, семантичний простір по-різному членується в мовах, кількість клітин у межах лексико-семантичного поля не збігається, а тому й не збігаються значення слів-відповідників.

Список літератури:

1. Булаховський Л.А. Метатеорія мовознавства. – К.: Основа, 2000. – 349с.
2. Вердієв З.С. Стилiстичнi явища в українськiй мовi. – Харкiв: Харкiвськiй у-т, 1958 – 228с.
3. Котелова Н.З. Проблеми зiставної семантики. – К., 1999. – 349с.
4. Покровський М.М. Проблеми зiставної семантики. – К., 1995. – 288с.
5. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова // ВЯ, 1953. - №5. – С.3-29.
6. Каверина О.Н. Семантическое поле „погода» в современном английском.
7. Лисиченко В.О. Семасиология. – Винница: НОВА КНИГА, 2006.- 512с.